

Отримано: 17 грудня 2017 р.

Прорецензовано: 22 грудня 2017 р.

Прийнято до друку: 26 грудня 2017 р.

e-mail: afconsul.ua@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2017-7(35)-84-90

Герасимович А. І. Концепція обліково-аналітичного забезпечення фінансового інжинірингу в управлінні сучасним підприємством. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, грудень 2017. № 7(35). С. 84–90.

УДК 657.471

JEL-класифікація: M41, L66

Герасимович Інна Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КОНЦЕПЦІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Фінансовий інжиніринг, що виник і зарекомендував себе у світі з 80-х років ХХ століття, як один із економічних механізмів управління сучасним підприємством, є новим для України. Тому метою і завданням статті, враховуючи особливості формування ринкових відносин у нашій країні, є обґрунтування методичних засад обліково-аналітичного забезпечення цього нового механізму. Визначальним для цього є: в операційній діяльності – контроль бізнес-процесів, за «центрами відповідальності» а не статей затрат, які тільки їх узагальнюють; у фінансовій діяльності – не тільки фінансовий стан на звітну дату, а й бізнес-процеси формування певних «фінансових ситуацій» – ризиків, резервів, ліквідності, платоспроможності та інших. Указані методичні засади базуються на інтегрованих об'єктах управління, що формуються за допомогою механізмів і інструментів фінансового інжинірингу, невід'ємною складовою якого є механізми й інструменти бухгалтерського інжинірингу.

Ключові слова: операційна діяльність, фінансова діяльність, фінансовий інжиніринг, обліково-аналітичне забезпечення, управлінський облік, бухгалтерські і фінансові механізми, інструменти інжинірингу.

Герасимович Інна Анатольевна,

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры бухгалтерского учета ДВНЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»

КОНЦЕПЦИЯ УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФИНАНСОВОГО ИНЖИНИРИНГА В УПРАВЛЕНИИ СОВРЕМЕННЫМ ПРЕДПРИЯТИЕМ

Финансовый инжиниринг, возникший и зарекомендовавший себя в мире с 80-х годов ХХ века, как один из экономических механизмов управления современным предприятием, является новым для Украины. Поэтому целью и задачей статьи, учитывая особенности формирования рыночных отношений в нашей стране, является обоснование методических основ учетно-аналитического обеспечения этого нового механизма. Определяющим для этого есть: в операционной деятельности – контроль бизнес-процессов, а не статей затрат, которые только их обобщают; в финансовой деятельности – не только финансовое состояние на отчетную дату, но и процесс формирования финансовой ситуации (рисков, резервов, ликвидности, платежеспособности и т.д.). Указанные методические основы базируются на интегрированных объектах управления, которые формируются с помощью механизмов и инструментов финансового инжиниринга, где неотъемлемой их составляющей являются механизмы и инструменты бухгалтерского инжиниринга.

Ключевые слова: операционная деятельность, финансовая деятельность, финансовый инжиниринг, учетно-аналитическое обеспечение, управленческий учет, бухгалтерские и финансовые механизмы, инструменты инжиниринга.

Inna Herasymovych,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Finance,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

CONCEPT OF FINANCIAL ENGINEERING PROVISION WITH ACCOUNTING AND ANALYTICS IN TERMS OF A MODERN ENTERPRISE MANAGEMENT

Financial engineering emerged and established in the world since the 80's of the twentieth century, as one of the modern enterprise economic managing mechanisms, is still new for Ukraine. Therefore, the purpose and objectives of the article is to justify the methodical principles of accounting and analytical support for this new mechanism taking into account the peculiarities of the market relations development in our country. Key elements to this method lie in the operational activities – control of business processes, rather than articles of expenditure, which only summarize them; in financial activity – not only the financial condition due to the reporting date, but also the process of the financial situation development (risk of reserves, liquidity, solvency, etc.). The indicated methodological principles are based on integrated management objects which are formed by mechanisms and tools of financial engineering, an integral part of which are mechanisms and tools of accounting engineering.

Key words: operational activity, financial activity; financial engineering, accounting and analytical support, management accounting, accounting and financial mechanisms and engineering tools.

Постановка проблеми. Глобалізована сьогоднішня конкурентна економіка викликала необхідність у розробці нових економічних механізмів і інструментів в управлінні сучасним підприємством. До найбільш ефективних варто віднести фінансовий інжиніринг, що набув швидкого поширення у країнах ринкової економіки, завдяки побудові інформаційної бази для управління підприємством на підставі попроцесного планування, бюджетування, обліку, аналізу, контролю та регулювання бізнес-процесів. У зв'язку з цим обґрунтовано концептуальні засади обліково-аналітичного забезпечення без якого фінансовий інжиніринг, як і будь-який економічний механізм, неможливий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичні та методичні основи фінансового інжинірингу (під яким розуміють сукупність як планових, облікових, так і фінансових інструментів) було висвітлено у працях зарубіжних і вітчизняних учених, серед яких Д. Харрінгтон, К. С. Еселінг, Харм Ван Німваген [7], Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер [8], В. В. Бочаров [2], В. І. Ткач [6], І. А. Бланк [1], В. М. Жук [3], О. М. Сохацька [5], Л. В. Попова [4], але практичні засади, у світлі сучасних економічних умов, у яких працюють українські підприємства, що постійно змінюються, вимагають подальших розробок і вдосконалення.

Мета і завдання дослідження полягають у формуванні методичних засад обліково-аналітичного забезпечення нового для українських підприємств економічного механізму, яким є фінансовий інжиніринг, у системі управління сучасним підприємством.

Виклад основного матеріалу. Інжиніринг бізнесу, який розглядають як взаємопов'язаний комплекс моделей, процедур і робіт, можна характеризувати як раціоналізацію бізнесу і його реінжиніринг. Фінансовий інжиніринг є більш окремим поняттям щодо інжинірингу і є інновацією в системі управління підприємством.

Український учений-фінансист І. А. Бланк дає, на нашу думку, найбільш близьке, до реальної практики, визначення поняття фінансового інжинірингу: «Фінансовий інжиніринг – це процес цілеспрямованої розробки нових фінансових інструментів або нових схем здійснення фінансових операцій» [1].

Бурхливий розвиток фінансової інженерії за останні півстоліття є наслідком дії ряду факторів, кожний із яких стимулював розвиток одного або декількох розділів фінансової інженерії. Ці фактори поділяють на дві групи: зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх належать такі фактори, як різкі зміни цін, загальна глобалізація промисловості і фінансових ринків, податкові асиметрії, досягнення науки і техніки, досягнення фінансової теорії, зміни в регульовальному законодавстві, посилення конкуренції і зміни структури операційних витрат.

До внутрішніх факторів відносять: потреби в ліквідних коштах, нездатність до ризику керуючих і власників компаній, не співпадання інтересів власників і керуючих, розрив між високим рівнем професіоналізму і поверховою, підготовкою старшого персоналу, постійна необхідність оптимізувати витрати операційної діяльності підприємства.

Глобалізація промисловості і фінансових ринків викликала їх залежність від валютних (через зміни курсів валют) і відсоткових ризиків. Тут не обійтися без фінансової інженерії щодо прогнозування ризиків для уникнення або послаблення їх дії. Таке прогнозування має реальну основу, якщо облік забезпечує його своїми інструментами.

Сьогоднішні економічні реалії переконали бізнес, що ефективно управляти операційною діяльністю підприємства, тобто заготівлею, виробництвом і реалізацією можна лише на підставі інтегрованого об'єкта управління, що є синтезом попроцесного бюджетування, обліку, аналізу та контролю за бізнес-процесами «центрів відповідальності». У фінансовій діяльності – такими об'єктами є прогнозування фінансових ситуацій на підставі управлінського обліку бізнес-процесів щодо ризиків, резервів, ліквідності, платоспроможності та інших.

Фінансовий інжиніринг базується на контролі бізнес-процесів, як в операційній, так і у фінансовій діяльності. Як видно з рис. 1, у чинній системі обліково-аналітичного забезпечення управління сучасним підприємством немає бізнес-процесного методичного підходу.

Створення системи фінансового інжинірингу на підприємстві передбачає процес впорядкованих дій із формування раціональної структури управління, забезпеченню єдиного інформаційного поля та постановки технології планування, бюджетування, обліку контролю й аналізу за рухом матеріальних, грошових і фінансових ресурсів. Усі процедури побудови цієї системи повинні бути підпорядковані ідеї їх позитивного впливу на підвищення вартості підприємства та доходності його господарсько-фінансових операцій.

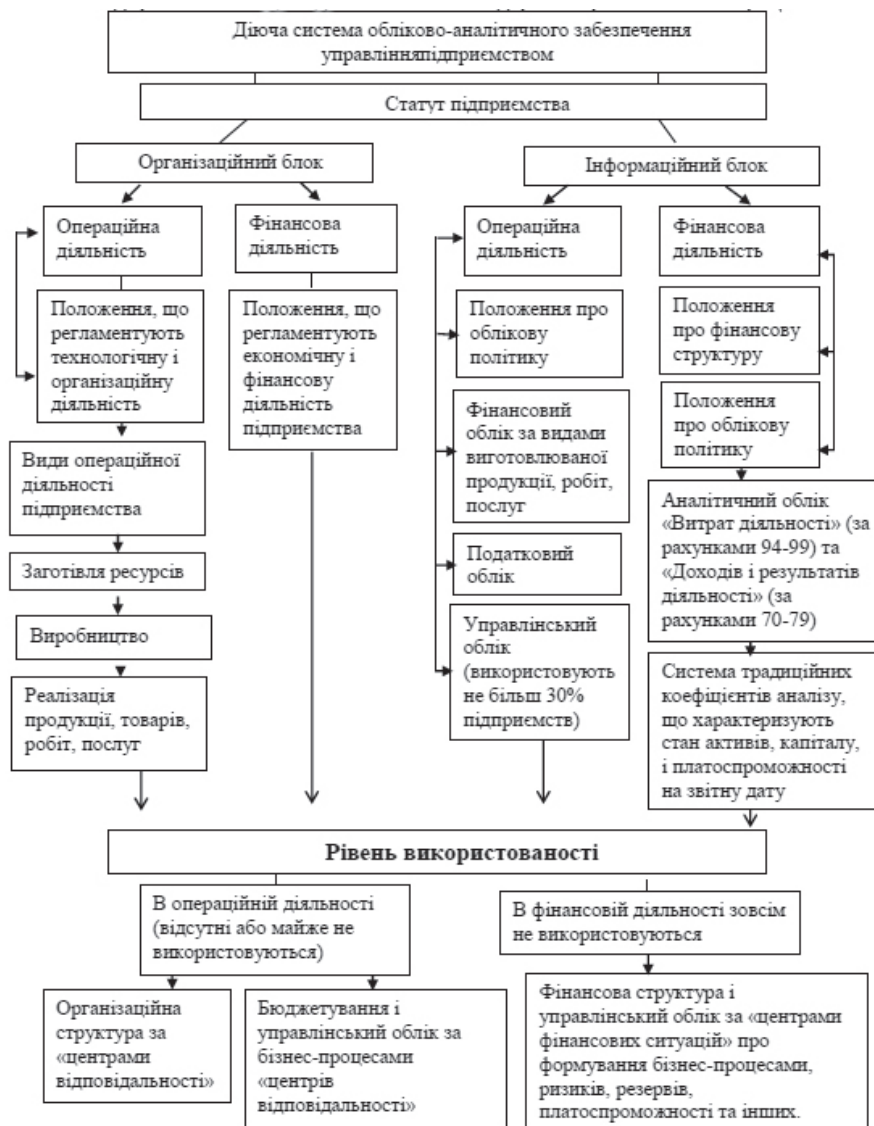

Рис. 1. Чинна система обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством

Основні вимоги, які висувають до раціональної структури фінансового управління на підприємстві (на підставі фінансового інжинірингу), такі:

- 1) фінансове управління є частиною загального управління підприємством, що одночасно забезпечує всі його компоненти;
- 2) ресурсне забезпечення реалізації економічної стратегії підприємства, що сприяє зростанню його ринкової вартості;
- 3) стабільність процедур, що пов'язані з управлінням підприємства;
- 4) повнота і форми фінансового інжинірингу, визначаються галузевими особливостями, організаційно-правовим статусом підприємства та впливом зовнішнього середовища на його господарську – фінансову діяльність;
- 5) процедури, фінансового інжинірингу пов'язані з фінансовим управлінням підприємством, генерують свої специфічні види ризиків;
- 6) забезпечує стабілізацію економічного розвитку підприємства;
- 7) показники фінансового інжинірингу є індикаторами ефективності його комерційної діяльності.

Система фінансового інжинірингу, базується на відповідному організаційному й інформаційному забезпеченні.

Система організаційного забезпечення фінансового інжинірингу – це сукупність внутрішніх структурних підрозділів і служб, що забезпечують його впровадження й успішне функціонування на підприємстві.

Методологія організаційного забезпечення фінансового інжинірингу повинна бути інтегрована із загальною структурою управління підприємством. Для успішного вирішення цього завдання на підприємстві.

стві доцільно здійснити комплекс управлінських процедур організаційного, технологічного й обліково-аналітичного характеру.

Інформаційним забезпеченням фінансового інжинірингу є управлінський облік за бізнес-процесами: «центрів відповідальності» в операційній діяльності та «центрів фінансових ситуацій» – у фінансовій діяльності. Тут головним елементом є бізнес-процеси, адже їх зміст і структура визначають побудову обліково-аналітичного забезпечення фінансового інжинірингу в управлінні сучасним підприємством.

На підставі вивчення наукових джерел і практичної діяльності промислових підприємств різних галузей економіки наведено рекомендації з класифікації найважливіших бізнес-процесів виробничої (таблиця 1) та фінансової діяльності (таблиця 2), які є основою функціонування підприємства.

Таблиця 1

Рекомендована класифікація виробничих бізнес-процесів операційної діяльності підприємства

Галузь промислового підприємства	Об'єкти бюджетування		
	Бізнес-процеси як «центри відповідальності»	Зокрема	
		Центри затрат	Бізнес-функції, як «місця виникнення затрат»
Харчова промисловість	Виготовлення соків, консерв		
	1. Прийом сировини	Окремі бригади, ланки, групи	Окремі машини, агрегати, обладнання
	2. Мийка сировини	Окремі бригади, ланки, групи	Окремі машини, агрегати, обладнання
	3. Сортування й інспекція сировини	Окремі бригади, ланки, групи	Окремі машини, агрегати, обладнання
	4. Віджим, подрібнення	Окремі бригади, ланки, групи	Окремі машини, агрегати, обладнання
	6. Розфасування в тару	Окремі бригади, ланки, групи	Окремі машини, агрегати, обладнання
	7. Укупорка	Окремі бригади, ланки, групи	Окремі машини, агрегати, обладнання
	8. Стерилізація	Окремі бригади, ланки, групи	Окремі машини, агрегати, обладнання
	9. Етикетування	Окремі бригади, ланки, групи	Окремі машини, агрегати, обладнання
	10. Пакування в ящики	Окремі бригади, ланки, групи	Окремі машини, агрегати, обладнання
Машино- та приладобудування, меблеве виробництво	Виготовлення машин, приладів, меблів.		
	1. Заготівля сировини, матеріалів, напівфабрикатів	Окремі бригади, ланки, групи	Прийом у цехових та інших місцях накопичення
	2. Наладка обладнання	Окремі бригади, ланки, групи	Техогляд
	3. Виготовлення деталей	Окремі бригади, ланки, групи	Виготовлення на спеціалізованому станковому та іншому обладнанні
	4. Монтаж виробів	Окремі бригади, ланки, групи	Індивідуальний або конвейєрний монтаж виробів.

Наведений у таблицях 1; 2 підхід до класифікації бізнес-процесів підприємства не претендує на всеосяжність, але передбачає систематизацію наявних визначень. Ця класифікація дозволяє залежно від величини підприємства (велике, середнє, мале), характеру технології й організації виробництва, інтенсивності, масовості грошових потоків і завдань, що виникають у процесі діяльності підприємства, орієнтувати розробників процесного управління на специфіку і сутність тих чи інших бізнес-процесів.

Заходи зі створення системи фінансового інжинірингу слід розглядати як окремий інноваційний проєкт, раціональне управління яким, у межах інжинірингу бізнесу, є одним із ключових факторів для досягнення поставлених цілей. Такими цілями можуть бути, наприклад, упровадження бюджетування, з метою подолання збиткової діяльності, упередження ризиків на підставі їх прогнозування, забезпечення стабільного фінансово-господарського розвитку, вихід на позицію лідера на товарному та фінансових ринках.

Отже, інформаційне обліково-аналітичне забезпечення управління сучасним підприємством, на підставі бізнес-процесів «центрів відповідальності» – в операційній діяльності та бізнес-процесів «центрів фінансових ситуацій» у фінансовій діяльності, передбачає управлінському обліку формування відповід-

них структурних підрозділів підприємства (компанії), які повністю контролюють процеси операційної (заготівля, виробництво, збут) та фінансової діяльності, а їх керівники самостійно приймають управлінські рішення, у межах наданих їм повноважень, а також несуть повну відповідальність за свої дії.

Таблиця 2

Класифікація основних бізнес-процесів фінансової діяльності підприємства

«Центри фінансових ситуацій»	Бізнес-процедури	Бізнес-процеси	Зони фінансового стану
Ризиків	1.1. Оцінка фактичного ризику за даними балансу в історичній оцінці	1.2.1. Самострахування. 1.2.2. Попередження ризику. 1.2.3. Уникнення ризику. 1.2.4. Передача ризику.	1. Активна 2. Пасивна 3. Нульова (нейтральна)
	1.2. Прогнозування в справедливих (ринкових) цінах	1.2.1. Повна реалізація необоротних активів. 1.2.2. Повна реалізація оборотних активів. 1.2.3. Погашення довгострокової кредиторської заборгованості за рахунок коштів від реалізації оборотних і необоротних активів. 1.2.4. План довгострокової заборгованості за рахунок коштів від реалізації оборотних і необоротних активів.	
Ліквідності	Оцінка	1. Фінансові операції в історичній оцінці. 2. Фінансові операції в справедливих (ринкових) цінах. 3. Фінансові прогнозовані (гіпотетичні) операції.	1. Активна 2. Пасивна 3. Нульова (нейтральна)
Платоспроможності	Оцінка	1. Фінансові операції в історичній оцінці. 2. Фінансові операції в справедливих (ринкових) цінах. 3. Бізнес-процеси з урахуванням інноваційних операцій.	1. Активна 2. Пасивна 3. Нульова (нейтральна)
		3.1. Збільшення прибутку і власного капіталу придбанням нових технологій. 3.2. Зміною структури та організації технології виробництва. 3.3. Підвищенням кваліфікації і наукової організації праці. 3.4. Завдяки оптимізації оподаткування.	
		4. Бізнес-процес формування гіпотетичного балансу, шляхом: 4.1. Повної реалізації необоротних і оборотних активів. 4.2. Погашенням довгострокової і короткострокової кредиторської заборгованості.	

Ця місія покладена на управлінський облік. Основне його призначення полягає в забезпеченні функцій збору, систематизації й аналізу інформації, необхідної внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень. Тому на сьогодні управлінський облік не обмежується аналізом та управлінням затратами. Він стає регулятором використання ресурсів підприємства.

Виділяють такі типи «центрів відповідальності»:

- 1) центр затрат – виробничий і постачальницький підрозділ;
- 2) центр доходу – збутовий підрозділ;
- 3) центр прибутку – структурний підрозділ із закінченим циклом виробництва;
- 4) «центр фінансової ситуації».

«Центр фінансової ситуації» – це компонент структури підприємства, таких як ризики, резерви, ліквідність, платоспроможність та інші, діяльність яких може бути оцінена, на підставі даних управлінського обліку, незалежно від інших підрозділів, за допомогою методів бухгалтерського інжинірингу.

Під час побудови фінансової структури необхідно концентрувати увагу, що організаційна структура повинна бути підпорядкована фінансовій і служить одним із способів досягнення цілей підприємства. Тому проектування структури фінансового управління можна розглядати як базу для фінансового інжинірингу.

Таким чином, концепція фінансового інжинірингу на підприємстві містить у собі такі елементи:

- організаційну структуру підприємства загалом;
- операційну структуру (заготівля, виробництво, збут) за «центрами відповідальності»;
- класифікацію бізнес-процесів операційної діяльності (окремо заготівельної, виробничої та збутової);
- бюджетування бізнес-процесами операційної діяльності;
- методику управлінського обліку, контролю, аналізу та регулювання бізнес-процесів за «центрами відповідальності»;
- фінансову структуру в розрізі «центрів фінансових ситуацій»;

– класифікацію бізнес-процесів «центрів фінансових ситуацій»;
– методику управлінського обліку, контролю, аналізу та регулювання за бізнес-процесами «центрів фінансових ситуацій»;

– інші елементи викликані особливістю діяльності підприємства.

На підставі перерахованих елементів формують відповідні моделі окремо для операційної й окремо для фінансової діяльності:

1. Для операційної:

– модель структурних підрозділів як «центрів відповідальності»;
– модель бюджетування;
– модель інтегрованого об'єкта управлінського обліку як інжинірингового механізму через синтез процесного бюджетування, «центрів відповідальності», нормативних методів «стандарт-кост» і «дірект-кост» управлінського обліку.

2. До інжинірингових механізмів і інструментів фінансової діяльності можна віднести такі моделі:

– систему бухгалтерських мега-рахунків, виходячи із їх економічного змісту;
– систему бухгалтерських проводок із використанням мега-рахунків за певними економічними ситуаціями (прогнозування платоспроможності ризиків, ліквідності тощо).
– модель похідних балансових звітів для відображення вищевказаних економічних ситуацій.

Рис. 2. Рекомендована концептуальна модель обліково-аналітичного забезпечення фінансового інжинірингу на підприємстві

На підставі запропонованих вище класифікацій бізнес-процесів, принципів їх визначення (ідентифікацій), організаційних і інформаційних вимог, на рисунку 2 наведено рекомендовану концептуальну модель обліково-аналітичного забезпечення нового економічного механізму – фінансового інжинірингу, як поєднання в управлінському обліку вдосконалених і нових методик організації відображення в обліку бізнес-процесів операційної та фінансової діяльності щодо використання ресурсів підприємства.

На сьогодні управлінський облік не обмежується лише аналізом та управлінням затратами. Важливим завданням управлінського обліку стає забезпечення об'єктивною оперативною інформацією планування та бюджетування бізнес-процесів, тобто процедур розподілу та поточного прогнозного регулювання ресурсів підприємств у системі нового економічного механізму – фінансового інжинірингу.

Наведена модель є базовою в обліково-аналітичному забезпеченні фінансового інжинірингу, як нового економічного механізму в управлінні діяльністю сучасного підприємства.

Висновки. Отже, концепція обліково-аналітичного забезпечення фінансового інжинірингу сучасного підприємства є моделлю, за якою пропонують організаційну структуру бізнес-процесів за «центрами відповідальності» операційної діяльності та «центрами фінансових ситуацій» фінансової діяльності їх інформаційним забезпеченням, шляхом удосконалених і нових (у якості механізмів і інструментів бухгалтерського інжинірингу) методик управлінського обліку.

Література:

1. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. – Київ : «Ника-Центр»; Эльга, 1998. – С. 35.
2. Бочаров В. В. Финансовый инжиниринг / В. В. Бочаров. – Москва : Питер, 2004. – С. 394.
3. Жук В. Н. Основы институциональной теории бухгалтерского учёта [Текст] : [монография] / В. Н. Жук. – Київ, 2013. – 404 с.
4. Попова Л. В. Основні теоретичні принципи побудови обліково-аналітичної системи / Л. В. Попова, Б. Г. Маслов, І. А. Маслова. – Москва : Фінансовий менеджмент. – 2008. – № 3. – С. 34–67.
5. Сохацька О. М. Фінансовий інжиніринг / О. М. Сохацька. – Тернопіль, 2011. – 475 с.
6. Ткач В. И. Инжиниринговый бухгалтерский учёт: становление и развитие теории / В. И. Ткач, М. В. Шумейко // Международный бухгалтерский учёт. – № 46 (292). – 2013. – С. 2–8.
7. Харрингтон Д. Финансовый инжиниринг. Оптимизация бизнес-процессов: документирование, анализ, управление, оптимизация / Д. Харрингтон, К. С. Эсселинг, Харм Ван Нимвеге. – СПб. : АЗБУКА БМикро, 2002. – 314 с.
8. Хорнгрен Ч. Бухгалтерский учёт: управленческий аспект / Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер Д. – Москва : «Финансы и статистика», 1995. – 415 с.